

2. Бех І, Чорна К. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Бех // Шкільний світ. – 2007. – № 13. – С. 5.
3. Год Н. Громадянське виховання німецьких школярів на сучасному етапі [Електронний ресурс] / Н. Год // Режим доступу: http://intellect-invest.org.ua/content/userfiles/files/gnvp/GNVP_54.pdf.
4. Дечек Н. Своєрідність концепції виховання громадянина за спадщиною В. Сухомлинського / Н. Дечек // Рідна школа. – 2007. – № 9. – С. 14-16.
5. Ігнатенко П. Громадянське виховання учнів в умовах української державотворення / П. Ігнатенко // Рідна школа. – 1996. – № 3. – С. 31-50.
6. Єлагіна Т. Форми та методи формування громадянських якостей особистості / Т. Єлагіна // Рідна школа. – 2005. – № 6. – С. 34-36.
7. Концепція громадянського виховання [Текст] // Права людини. – 2000. – липень – № 21. – С. 4-8.
8. Пічуркіна-Шумейко Л. Громадянське виховання як соціально-педагогічна проблема / Л. Пічуркіна-Шумейко // Рідна школа. – 2000. – № 7. – С. 33-37.
9. Педагогіка: інтегрований курс теорії та історії / А.М.Бойко. – Київ-Полтава, 2004. – 625 с.
10. Рагозін М. Громадянське виховання: методологія і організація у світлі європейського досвіду / М. Рагозін // Шляхи освіти. – 1999. – № 4. – С. 16-20.
11. Рега О. Проблема виховання громадянськості у підростаючого покоління засобами гуманності у 70-80-х роках ХХ ст. / О.Рега // Шкільний світ. – 2003. – № 13. – С. 57-60.
12. Розенберг А. Біля джерел громадянського виховання / А. Розенберг // Рідна школа. – 2001. – № 4. – С. 52-54.
13. Сорока Г. Система роботи школи з громадянського виховання / Г. Сорока. – К. : «Шкільний світ». – 2006. – 134 с.
14. Черкашенко В. Країні потрібен нештучний патріотизм: громадянське виховання: проблеми, досвід / В. Черкашенко // Управління освітою. – 2007. – № 23. – С. 12-17.
15. Чернишова Є. Сучасні технології виховання громадянина / Є. Чернишова // Директор школи. – 2003. – № 8. – С. 5.
16. Чорна К. Громадянське виховання – нагальна потреба України / К. Чорна // Освіта України. – 2000. – № 51. – С. 3.

Вікторія Опанасенко

УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄДНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ

З розвитком цивілізації (продукуванням нових знань, створенням нових технологій, систем комунікацій, ускладненням соціальних зв'язків) постійно оновлюються вимоги до якості освіти, одним із найважливіших засобів забезпечення якої є інноваційність освітнього пошуку.

Динаміка сучасного розвитку цивілізації, прогнозування його перспектив наводять на висновки, що освітня система, навчальний заклад, педагогічний колектив, педагог, які ігноруватимуть у своїй діяльності інноваційний чинник, не лише відставатимуть від суспільних процесів, тенденцій, а й спричинять формування особистості, покоління, заздалегідь запрограмованих на аутсайдерські інтелектуальні, духовні, соціальні позиції.

За своїм змістом, формами і методами освіта не є незмінною і стабільною, адже вона весь час реагує на нові цивілізаційні виклики, суспільні реалії, враховує тенденції, перспективи розвитку людства, національного буття. Однак оновлення навчально-виховної практики часто відставало від темпів цивілізаційного розвитку, соціальних вимог до неї. Тривалий час, особливо на ранніх етапах розвитку людства, ця проблема була не настільки гострою, як в індустріальну і постіндустріальну (інформаційну) епохи. Помітно актуалізувалася вона у другій половині ХХ ст., що було зумовлено колосальним проривом у науково-технічному розвитку, радикальною зміною традиційних уявлень про світ, життя, його цінності, майбутнє цивілізації [2, с. 4-5].

Зараз інноваційність є однією з домінуючих тенденцій розвитку людства. З урахуванням цього нова освітня парадигма має вибудовуватися на засадах збереження і роз-

витку творчої потенції людини, її спрямованості на самовизначення, стабільно активної життєдіяльності у змінних соціальних умовах, готовності до сприймання і розв'язання нових завдань. Тому серед проблем наукової педагогіки пріоритетними є проблеми педагогічної інноватики як складової загальної інноватики, спеціальної наукової дисципліни, що розкриває загальні засади теорії педагогічних інноваційних процесів.

Головною функцією освіти є розвиток людини. Співзвучною цим положенням є думка українського вченого Івана Зязюна, який стверджує, що смислом і метою сучасної освіти повинна стати «людина у постійному розвитку, її духовне становлення, гармонізація її відносин з собою та іншими людьми, зі світом ... Система освіти створюється для людини, функціонує і розвивається в її інтересах, слугує повноцінному розвитку особистості і в ідеалі її призначення – щастя людини» [5, с. 70]. Тому педагогічна інноватика має, насамперед, сприяти всебічному розвитку особистості.

Суспільству майбутнього потрібні люди з актуальними знаннями, гнучкістю і критичністю мислення, творчою ініціативою, високим адаптаційним потенціалом. Не менш важливими будуть такі їх якості, як висока моральність, особистісна відповідальність, внутрішня свобода, налаштованість на максимальну самореалізацію, здатність досягати високої мети раціональним шляхом і коректними засобами.

Інновації в педагогіці пов'язані із загальними процесами у суспільстві, глобальними проблемами, інтеграцією знань і форм соціального буття. Нині створюється нова педагогіка, характерною ознакою якої є інноваційність – здатність до оновлення, відкритість новому.

Упровадження інновацій у педагогічний процес навчального закладу покликане забезпечити підвищення якості навчання й виховання дітей або знизити витрати на досягнення звичних результатів освіти. Йдеться про те, що метою будь-якого нововведення є підвищення ефективності педагогічного процесу.

Основні методологічні й теоретичні положення інноваційної педагогічної діяльності визначені в працях К. Ангеловські, І. Д. Беха, Ю. З. Гільбуха, І. М. Дичківської, І. П. Підласого, С. Д. Полякова, М. М. Поташника, Г. К. Селевка, В. А. Сластьоніна та інших. Утім вони не є вичерпними, оскільки людство постійно розвивається, тим самим вимагаючи все нових змін і у педагогічній теорії та практиці.

Виховання і навчання у змінюваних соціальних умовах передбачає постійне вдосконалення програм усього навчально-виховного процесу будь-якого навчального закладу. Для забезпечення цього необхідна надійна науково-педагогічна основа, глибоко продумана система взаємодії педагогічної теорії і практики. Із цього погляду важливо, щоб наука якомога раніше виявляла нові потреби педагогічної практики і знаходила ефективні шляхи їх забезпечення, а наукові відкриття оперативного доходили до виховних закладів, передусім до педагога. Головною умовою єдності педагогічної науки і практики є прагнення якомога глибше пізнавати, творчо змінювати педагогічні явища.

Педагогічна інноватика полягає у постійному пошуку і впровадженні нових максимально ефективних технологій навчання і виховання, результатом яких має бути формування високоадаптованої до змінних умов, активної діяльної, творчої особистості, яка вміє аналізувати, долати будь-які труднощі, бо вона ще в юному віці з допомогою вчителя пізнала, створила себе, навчилася володіти собою. Орієнтація на нове, пошук і впровадження нового не є самоціллю педагогічної інноватики.

Так, створення, утвердження, буття нового як цілісного феномену є стрижнем, ядром інноваційного процесу.

При виборі нововведення, прийнятті рішення про його доцільність керуються аналізом реальної ситуації, а не лише особистим баченням, уподобаннями. Важливо на цьому етапі враховувати технологічний (специфіка використання) та особистісний (такі індивідуальні якості педагога, як професійна підготовленість, комунікабельність, емоційність тощо, від чого залежить ефективність освоєння нового засобу) аспекти нового педагогічного засобу.

Не завжди і не всюди впровадження нового забезпечує позитивні результати, не кожне нововведення раціональне, виправдане, прогресивне, часто воно дестабілізує функціонування педагогічної системи, створює додаткові труднощі для педагогів і їх

вихованців. Прогресивним, як відомо, є лише ефективне, що дає максимальні результати, не спричинює шкоди, відкриває нові можливості. Від часу виникнення воно залежить не завжди. У соціальній, навчально-виховній практиці відомо немало випадків, коли нове, щойно відкрите, створене породжувало неабиякі проблеми для людини і людства, тому нічого спільного з прогресивним воно не мало і не могло мати. Отже, про прогресивність або непрогресивність нового можна судити лише за результатами його освоєння, функціонування.

Крім того, слід зазначити, що педагогові недостатньо просто поповнювати теоретичні знання, він повинен уміти впроваджувати результати наукових досліджень у повсякденну діяльність. Безперечно, наука не може дати точних рецептів для кожного конкретного випадку, оскільки, як зауважував К. Д. Ушинський, « ... передати досвід неможливо, передається лише виведена з досвіду думка» [4, с. 187].

З різноманітними виявами новизни в педагогічній інновації тісно пов'язана проблема педагогічної творчості. Як стверджував український педагог Василь Сухомлинський (1918-1970), « ... перетворення наукових істин у живий досвід творчої праці – це найскладніша сфера дотикання науки до практики. Зроблене вченим відкриття, коли воно оживає в людських взаємовідносинах у живому пориві думок і емоцій, постає перед учителем як складне завдання, розв'язати яке можна багатьма способами ... У виборі способу, втіленні теоретичних істин у живі людські думки й емоції саме і полягає творча праця вчителя» [3, с. 418]. Тому важливою умовою інноваційного процесу і об'єктивною необхідністю в інноваційній діяльності педагога, сутнісною характеристикою інноваційного процесу є творчість.

Основу і зміст інноваційних освітніх процесів становить інноваційна діяльність, сутність якої полягає в оновленні педагогічного процесу, внесенні новоутворень у традиційну систему, що передбачає найвищий ступінь педагогічної творчості. Суб'єктом, носієм інноваційного процесу є насамперед педагог-новатор.

Інноваційні освітні процеси – зумовлені суспільною потребою комплексні процеси створення, впровадження, поширення новацій і зміни освітнього середовища, в якому здійснюється їх життєвий цикл.

Інноваційна діяльність є специфічною і досить складною, потребує особливих знань, навичок, здібностей. Впровадження інновацій неможливе без педагога-дослідника, який володіє системним мисленням, розвиненою здатністю до творчості, сформованою й усвідомленою готовністю до інновацій. Педагогів-новаторів такого типу називають педагогами інноваційного спрямування. Їм властиві чітка мотивація інноваційної діяльності та викристалізована інноваційна позиція, здатність не лише включитися в інноваційні процеси, але й бути їх ініціатором.

З таких позицій правомірно вважати педагогами-новаторами Станіслава Шацького (1878-1934), Антона Макаренка (1888-1939), Василя Сухомлинського, Шалву Амонашвілі (нар. 1931), Софію Лисенкову (нар. 1924), Марію Монтессорі (1870-1952) та ін.

Готовність педагогів до проектування інноваційних технологій виховного процесу визначається як рівнем знань, так і засвоєнням педагогами відповідних навичок проєктувальної діяльності, а також, головним чином, сформованості індивідуально-ціннісного ставлення до нововведень.

Найголовнішим є те, що будь-яке нововведення повинно відповідати об'єктивним потребам суспільної, зокрема педагогічної практики, а також професійним, організаційним, фінансовим та іншим можливостям тих, хто має намір його впровадити.

Стратегія інноваційних процесів у сучасній освіті України передбачає суттєву реорганізацію існуючих педагогічних систем, осмислення цінностей, цілей і змісту їх діяльності та корінний перехід від тоталітарної уніфікації, усталених стереотипів, неефективних шаблонів і жорстких форм до творчої ініціативи й індивідуальної відповідальності педагогів у проєктуванні й організації педагогічного процесу.

Розрив між фундаментальними дослідженнями і прикладною інноватикою заповнюється педагогічним проєктуванням – основним шляхом, за висловом В. О. Сухомлинського, поєднання педагогічної теорії і практики.

Однією з основних причин низької інноваційної культури педагога є нерозробленість теоретичних основ проектування і впровадження інноваційно-педагогічних технологій.

При проектуванні та експертній оцінці педагогічних технологій необхідно орієнтуватися на характерні ознаки, що визначають їх інноваційність та продуктивність:

- концептуальність вихідних методологічних і теоретичних підходів до побудови педагогічного процесу;

- інтегральність у синтезі досягнень сучасної філософії, психології, соціології, педагогіки, кібернетики, інформатики, ергономіки та інших наук;

- системність структури, ієрархічної і змістовної єдності всіх її компонентів;

- ефективність у гарантованому досягненні запланованих результатів у конкурентних умовах і при оптимальних затратах;

- стабільність результатів при повторному використанні технологій, у тому числі й іншими педагогами;

- чітка цільова орієнтація у визначенні педагогічних цілей, які визначаються як позитивні зміни в особистості дитини й проявляються в її діяльності;

- гнучкість і мобільність у здатності до вдосконалення, розвитку, пристосування до нових умов;

- варіативність у можливості досягнення бажаного результату різними способами;

- проектування ключових етапів технологічної схеми, всередині яких залишається місце для індивідуальної творчості педагогів і дітей;

- особистісна зорієнтованість змісту навчально-виховної діяльності, який проектується в зоні максимальних можливостей розвитку дітей, їх потреб та інтересів;

- широке використання сучасних технічних засобів навчання, дидактичних матеріалів і методів, які активізують пізнавальну діяльність дитини [1, с. 119-128].

Для того щоб реалізація, утвердження нового зумовлювали позитивні зміни, необхідно, щоб воно було засобом вирішення актуальних для конкретного навчального закладу завдань, витримало вимогливу експериментальну перевірку.

Подолання кризи сучасної освіти можливе завдяки інтенсивному реформуванню її відповідно до вимог часу, у процесі формування принципово нової системи загальної освіти, яка поступово замінюватиме традиційну.

Інноваційне навчання трактувалось у ній як процес і результат навчальної та освітньої діяльності, що стимулює новаторські зміни в культурі, соціальному середовищі. Воно орієнтоване на формування готовності особистості до динамічних змін у соціумі за рахунок розвитку здібностей до творчості, різноманітних форм мислення, а також здатності до співробітництва з іншими людьми. Однак при реформуванні освіти не слід відкидати все традиційне, адже саме в лоні традиції зароджується, формується і функціонує нове.

Отже, інноваційне навчання – зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі навчальна та освітня діяльність, яка ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості. Якщо наукова педагогіка розвиває загальні закономірності і теоретичні проблеми виховання, то новаторська творить ефективні педагогічні технології.

Ефективність нововведення залежить від досягнутого завдяки йому корисного ефекту, тривалості використання інноваційної технології, витрат на її впровадження. Досягнення очікуваних від реалізації інноваційного педагогічного процесу результатів залежить і від мотивації виконавців. Це означає, що для виникнення у них зацікавленості в досягненні необхідних результатів інноваційної діяльності потрібно створити відповідні умови, передбачити колективні, персональні стимули.

Таким чином, інноваційність не є і не може бути самоціллю в педагогічній практиці. Мета її полягає в оптимізації навчально-виховного процесу, в забезпеченні його відповідності умовам і тенденціям суспільного буття.

Список використаної літератури

1. Безрукова В. С. Педагогика. Проективная педагогика / В. С. Безрукова. – Екатеринбург : Деловая книга, 1996. – 344 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : [навч. посіб.] / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2012. – 352 с.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5 томах / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 4. – 640 с.
4. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори / К. Д. Ушинський. – К. : Рад. школа, 1983. – 358 с.
5. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність / В. В. Химинець. – Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2007. – 364 с.

Юлія Адаменко

РОЗУМОВИЙ РОЗВИТОК УЧНІВ В УМОВАХ ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ

Розробка державних стандартів загальноосвітньої підготовки учнів передбачала вирішення широкого кола актуальних завдань модернізації змісту шкільної освіти. Зокрема, ставилося завдання «визначити мінімальний рівень загальноосвітньої обов'язкової підготовки, розвантажити учнів, зберігаючи можливість для поглибленого вивчення окремих предметів за рахунок годин із варіативного компонента» [7, с. 4].

Проте на шляху від наміру встановити мінімальний обсяг обов'язкового для всіх учнів сукупного (з усіх предметів) обсягу навчального матеріалу до його реалізації виникли нездоланні перешкоди. У розроблених і затверджених державних стандартах загальноосвітньої підготовки учнів проблема мінімізації обов'язкового обсягу навчального матеріалу не лише не знайшла конструктивного вирішення, але фактично вона, як зазначає О. Савченко, була перенесена «на периферію наукових інтересів» [Савченко, с. 4]. При цьому переобтяжений зміст шкільної освіти продовжує залишатися недоторканою «скарбницею» [5, с. 148-149].

Таким чином, не можна вважати реформування змісту шкільної освіти в Україні завершеною справою. На наступних етапах розробки освітніх стандартів, навчальних програм і підручників необхідно перенести усунення навчальних перевантажень у центр уваги всієї педагогічної громадськості.

Цілком очевидно, що навчальні перевантаження справляють сильний гальмівний вплив на розумовий розвиток учнів і на весь процес засвоєння ними змісту навчальних предметів. У цьому зв'язку відомий український педагог-науковець Д. Тхоржевський, зробив висновок, що в сукупності навчальні предмети недоступні для засвоєння переважною більшістю учнів [8, с. 48-49]. На думку академіка РАО В. Беспалько, учень, «гранично перевантажений навчальними предметами, нічим, крім нульової успішності відповісти не може» [1, с. 36]. За даними російських і польських авторів, нульовий, тобто провальний, рівень засвоєння поширюється насамперед на якість навчання з математики, фізики і хімії [3, с. 20-23], [5, с. 182-183]. Одним з найнебезпечніших наслідків навчальних перевантажень, на нашу думку, є глибока деформація засвоєваних знань. Польський дослідник А. Кшизовський, діагностуючи фактичний рівень розуміння школярами законів фізики і фізичних величин, встановив, що на питання тестів значна кількість учнів дає відповіді, що цілком позбавлені сенсу [5, с. 182-183].

За таких умов інтелектуальний розвиток учнів є надзвичайно актуальною і складною проблемою в діяльності кожного вчителя. На превеликий жаль, ця проблема не знаходить належної уваги в сучасних психолого-педагогічних дослідженнях. До цього часу залишається неперевершеним зразком праця видатного українського психолога Г. Костюка «Про психологію розуміння» [4, с. 251-300].

Нерозривний зв'язок розумового розвитку учнів із сукупним (тобто з усіх навчальних предметів) обсягом навчальних програм і підручників настирливо вимагає визна-